

LITTERATUR

DEN UTLÄNDSKA MYTBILDNINGEN KRING DEN SVENSKA KRISPOLITIKEN

Praktisk nationalekonomi är i eminent grad praktisk politik. Det hör dock knappast till regelfallen, att en stor valrörelse i väsentlig grad får prägeln av en nationalekonomisk diskussion. I den riktningen utvecklade sig emellertid årets svenska valkampanj, i vilken den socialdemokratiska regeringens krispolitik och frågan, i vad mån denna kunde tillräknas förtjänsten av de senaste årens uppsving kom att utgöra ett huvudtema. Det finns icke stor anledning att ytterligare prolongera denna debatt i annan mån än de under krisen vidtagna åtgärderna visa sig komma att ge upphov till nya problem på det ekonomiska, finansiella eller sociala planet. Att möjligheten av dylika komplikationer icke få lämnas ur räkningen har vid flerfaldiga tillfällen påvisats, bland annat och på ett övertygande sätt i *Karl Wistrands* broschyr »Uppsving och arbetslöshetspolitik» (Hökerbergs, Sthlm 1936), vilken torde få betraktas såsom en sammanfattning av den konservativa ståndpunkten i frågan och som därmed ock på ett välkommet sätt utfyller en lucka i den tidigare, till övervägande delen radikalt orienterade svenska litteraturen i ämnet.

I annat hänseende kompletteras denna numera ock genom en rad utländska framställningar. Det är alltid av intresse att lyssna till det eko, ett meningsutbyte inom det egna landet får utanför dettas gränser. Ännu för ett par år sedan kunde med visst fog en amerikansk universitetsman konstatera, att de ekonomiska förhållandena i Sverige icke blivit beaktade på det sätt, de förtjänade. I dag är läget härutinnan väsentligt förändrat. I rent kvantitativt hänseende är den »publicity», som kommit svensk ekonomi och särskilt frågan om vårt lands väg ut ur krisen, i det närmaste imponerande. Mycket av detta material återfinnes emellertid i dagspressens spalter eller i artiklar i tidskrifter, vilka icke alls eller endast med svårighet äro tillgängliga här i landet. Att lämna en något så när uttömmande redogörelse för de utländska framställningarna i ämnet låter sig därför tyvärr icke här göra. Måhända kan emellertid även en orientering, som begränsar sig till några av de mera uppmärksammade inläggen i debatten, påräkna ett visst intresse.

En utländsk skildrare kan naturligen i vissa hänseenden anses bättre skickad än en svensk att fälla dom i våra inre dispyter. Men den som i sådana förhoppningar går till den utländska litteraturen i denna fråga, kan knappast undgå besvikelser. Det är, som en amerikansk iakttagare träffande anmärkt om sina landsmäns studier i svensk ekonomisk politik, otvivelaktigt så, att skildringarna av det

Litteratur

»nyupptäckta» Sverige ofta präglas av upptäckarens förståeliga iver att där finna belägg för sina förutfattade idéer och att sålunda inom något givet område, t. ex. på penningväsendets, konstatera märkliga fall av det praktiska förverkligandet av teorier, vilka i andra länder av oförklarliga anledningar vägrat att låta sig genomföra.

Men i än högre grad har en annan omständighet bidragit till att skänka många framställningar en ensidig och tendentiös prägel. De utländska forskare och journalister, som givit sig i kast med den svenska krispolitikens problem, ha säkerligen endast undantagsvis haft förutsättningar för att på egen hand tillägna sig det svenska primärmaterialet utan ha i det övervägande antalet fall varit hänvisade till svenska kolleger eller andra interlokutörer för att erhålla nödig handledning. Att det partitagande i den ena eller andra riktningen, som förekommit i vårt eget land, på dessa vägar i många fall kommit att överföras till de för utländsk publik framlagda arbetena, ligger i öppen dag och bekräftas understundom redan vid en flyktig blick på vederbörande opus. Att den radikala falangens yngre ekonomer tagit särdeles aktiv del i detta kombinerade utspisnings- och informationsarbete, är väl bekant.

En synnerligen kuriös produkt av en fördomsfri upplysningsverksamhet av antytt slag föreligger i *Marquis W. Childs'* på nyåret utkomna arbete: »Sweden the Middle Way» (Yale University Press, New Haven). Med sina mången gång träffande iakttagelser och sin rappa, lättflytande stil besitter denna bok obestriddligen ett betydande underhållningsvärde, något som också kommit till uttryck i att den under en tid blev Amerikas »best seller». I dessa hänseenden bär den den goda journalistikens kännemärken. Men lika obestriddligt måste den till följd av sina grova schematiseringar och våldsamma överdrifter, främst yttrande sig i ett ensidigt betonande av kooperationens och den socialdemokratiska regeringens insatser i svensk ekonomi, anses också fuller väl svara mot det kriterium på *dålig* journalistik, som består i konsten att dölja sin egen okunnighet, samtidigt som man ökar andras.

Men t. o. m. mr Childs' bok förbleknar inför vissa bidrag till den kring svensk krispolitik florerande internationella mytbildningen, vilka härröra från betydligt mera ansvarigt håll. Vad som här åsyftas är framför allt vissa uttalanden, som den förutvarande och nuvarande socialministern synes ha strött omkring sig på utländsk botten. I en intervju i en Brysseltidning (*Le Peuple* ^{21/4} 1935) påstår herr Möller bl. a., att tack vare anslagen till främjande av enskild företagsamhet — vilka tillsammans ej uppgått till mer än 16,5 milj. kr. — det blivit möjligt för icke mindre än 56,000 smärre och 1,000 större företagare att komma över den värsta tiden, att behålla sina arbetare och t. o. m. taga in ett antal arbetslösa. Det låge ju nära till hands att skriva dylika absurditeter på de beklagliga missförståndens konto. Men sedan den partiofficiella tidskriften *S. A. P.-information* (nr 18/1936) letat fram artikeln i fråga ur Utrikesdeparte-

mentets klipparkiv och i kliché återgivit en god del av densamma, så får väl den därmed anses ha fått erforderlig sanktion från intervjuobjektets sida. Att herr Möller vid ett annat tillfälle från en tvivlande Tomas mött frågan, om icke det han hade att förtälja strede mot naturlagarna, är avgjort mindre överraskande än den dråpliga repliken: »But the Labour government went into office in order to fight the laws of nature!» (Labour: nr 1/1935.)

De utländska arbeten, som grunda sig på i verklig mening självständiga och kritiska undersökningar av den svenska utvecklingen, torde vara ganska lätt räknade. Ett allvarligt försök i sådan riktning synes föreligga i *Brinley Thomas'* nyligen utgivna arbete »Monetary Policy and Crisis» (Routledge, London 1936). Den panegyrik över systemet Wigforss-Myrdal, varmed Hugh Dalton introducerar boken, kan icke sägas göra denna rättvisa, ty om också Thomas emellanåt begår misstag, så har han dock tydligen gått till sitt verk *sine ira et studio* och sökt avhålla sig från medvetet ensidiga eller tendentiösa omdömen. Att han uppenbarligen tagit intryck av Karin Kocks och Ohlins undersökningar är en sak för sig; han följer dem icke slaviskt.

Det kan i detta sammanhang anmärkas, att för kort tid sedan en översiktlig sammanfattning av *Bertil Ohlins* synpunkter på Sveriges ekonomiska utveckling under krisen framlagts för den utländska publiken i en uppsats i »Revue d'économie politique» nr 2/1936.

Delvis i polemik mot Brinley Thomas och Ohlin har en fransk författare, *Philippe Schwob*, behandlat ämnet i en uppsats med titeln »La reprise suédoise» som publicerats i julihäftet av Parisuniversitetets statistiska institutions kvartalsskrift »L'activité économique». Schwobs framställningssätt är klart och sobert och texten beledsagas av ett med omsorg utvalt statistiskt material; den teoretiska grundsynen röjer frändskap med Cassels monetära konjunkturlära.

Ur den ymniga floran av tidskriftsartiklar kan ytterligare anföras *George Soloveytchiks* studie över »A Northern Utopia» i the *Nineteenth Century* 1934. Ehuru publicerad för drygt två år sedan är den likväl allttjämt läsvärd. Den saknar visserligen inte de obligatoriska reverenserna för den socialdemokratiska ekonomiska politiken, men dess redogörelse för krisförloppet präglas dock i väsentliga stycken av en realistisk syn på tingen, vilken icke släpper ur sikte det ovillkorliga sammanhanget mellan svensk konjunktur och konjunkturen i yttervärlden.

Endast få om ens något organ torde kunna mäta sig med »Economist» såsom opinionsbildare i ekonomiska frågor. Dess »Overseas Correspondence» ger kanske den bästa existerande kontinuerliga överblicken över konjunkturförhållandena runt om i världen; de under denna avdelning på senare år influtna meddelandena från Sverige synas präglade av saklighet och objektivitet. Detsamma kan tyvärr icke sägas om de redaktionella kommentarerna till det svenska händelseförloppet. I all synnerhet under innevarande år ha de utmärkts av en naiv kolartro på välfärdsmyten (se ^{18/1} och ^{20/6} 1936).

Litteratur

Först i kommentaren till valutgången (26/1 1936) gör sig en vaknande eftertanke märkbar, och det framhålles, att den verkliga provostenen för den nya regeringen blir att genomföra en »boom»-politik. Det kommer sannolikt att visa sig, säger tidskriften, att uppgiften att avhjälpa en depression var vida lättare än att undvika den därpå följande.

I den utländska tidskriftslitteraturens skildringar av den svenska återhämtningsprocessen intaga det tyska (Wagemannska) konjunkturforskningsinstitutets bägge skriftserier »Wochenbericht des I. f. K.» och »Vierteljahrshefte des I. f. K.», vartill det senare blir tillfälle återkomma, i viss mån en särställning. Vad som utmärker det tyska institutets redogörelser i ämnet är framför allt en väl balanserad avvägning av de skilda faktorernas betydelse under olika skeden av konjunkturförloppet.

Bland mera allmänt hållna översikter förtjänar slutligen att nämnas den engelske handelssekreteraren *Bluetts* rapport »Economic Conditions in Sweden, February 1935», vilken ingår i den förträffliga och instruktiva serien av brittiska handelsrepresentanters berättelser, tillgänglig genom H. M. Stationery Office i London.

Speciella avsnitt av den svenska krispolitiken ha behandlats i ett flertal utländska arbeten. I raden bland dessa märkas först de, som röra penningväsendet. *Irving Fisher* har i sina senare verk gång efter annan återkommit till det svenska programmet att söka skapa en dirigerad pappersvaluta med upprätthållandet av en konstant inre prisnivå såsom ledmotiv — ett experiment, som givetvis redan på ett tidigt stadium väckte intresset hos den stabiliseringstankens lidelsefulle förfäktare, som Fisher är. Här kan särskilt nämnas Fishers 1934 utgivna bok »Stable Money» (Adelphi Co, New York), vilken ägnar två större avsnitt åt det svenska försöket och dess återverkningar.

I motsats till Fisher är svensk-amerikanen *Erik T. H. Kjellström* en klar anhängare av guldstandarden — en uppfattning, som icke undgått att avsätta spår i den skildring av de svenska erfarenheterna, vilken han framlägger i boken »Managed Money» (Columbia University Press, New York 1934). Efter genomläsningen av H. Parker Willis' förord till arbetet väntar man sig finna, att Kjellströms analys av det svenska valutaexperimentet skall utmynna i slutsatsen, att detta varit i det närmaste betydelselöst, en uppfattning, som emellertid — enligt vad nedan skall påvisas — ingalunda är Kjellströms. Vid studiet av de amerikanska verken i valutafrågan är det nästan nödvändigt att vara något orienterad angående författarens eventuella ställningstagande i den häftiga fejd, som för några år sedan rasade kring de Rooseveltska dollarexperimenten, och varav dyningarna gå höga i såväl Fishers som Kjellströms och Willis' uttalanden om den svenska penningpolitiken.

Den skandinaviska arbetslöshetspolitiken har av amerikanaren *C. J. Ratzlaff* ägnats en saklig och omfattande monografi, »The Scandinavian Unemployment Relief Program» (University of Pennsyl-

vania Press, Philadelphia 1934). Tyngdpunkten ligger för Sveriges del på redogörelsen för reservarbetslinjen; en koncentrerad skildring lämnas dock även av beredskapsarbetslinjen. En studie av de praktiska verkningarna av de allmänna arbetena i öppna marknaden var vid tiden för bokens utgivande ännu icke möjlig.

En ingående sammanställning av de mest representativa arbetenas ståndpunktstagande till de i den svenska diskussionen livligast dryftade problemen skulle tvivelsutan vara av intresse; en sådan skulle dock kräva ett stort utrymme, och därför kan här endast en fragmentarisk redovisning av åsiktsbrytningarna härutinnan ifrågakomma.

Liksom bland de svenska skildrarna av krisens förlopp i vårt land göra sig även bland de utländska iakttagarna vissa meningsdifferenser gällande beträffande *tidpunkten för konjunkturomslaget*. Marginalen mellan de olika uppfattningarna rör sig om cirka ett halvt år, i det att vissa författare vilja förlägga vändpunkten till nyåret 1933 (så exempelvis i tyska konjunkturinstitutets kvartalsskrift h. 3/1934), medan andra icke erkänna, att någon förbättring inträtt förrän efter ingången av tredje kvartalet samma år. Brinley Thomas bestämmer med ledning av produktions- och prisindexserierna vändpunkten till första halvåret 1933, under det att han ur Skandinaviska Kreditaktiebolagets index över clearingen först under senare hälften av samma år anser sig kunna utläsa en begynnande industriell återhämtning. Under tidrymden från bottenläget i fjärde kvartalet 1932 fram till och med tredje kvartalet 1933 uppvisar nämligen clearing-index följande serie: 68,1, 70,8, 71,5 samt 77,1. Thomas' slutsats med avseende å denna sistnämnda sifferserie överensstämmer nära med Karin Kocks dock något försiktigare formulerade konklusion i utredningen »Konjunkturuppsvingets uppkomst och orsaker 1932—1934» (Stat. off. utredningar, 1935:16). Vid analysen av produktions- och prisindexserierna stannar däremot Thomas för en något tidigare tidpunkt än som anges i den Kockska utredningen. Såsom Wistrand i sin förut omnämnda skrift påvisat, kan emellertid Kocks uppfattning om vändpunkten för den industriella produktionen knappast försvaras; Thomas har synbarligen riktigare bedömt materialet. Beträffande clearingsiffrorna har han däremot visat samma obegenhet som docent Kock att erkänna den svaga men oförtydbara förbättringen under första och andra kvartalen av 1933 som ett verkligt återhämtningssymtom. En sådan försiktighet är naturligtvis fullt försvarlig vid en bedömning av läget i det ögonblick, när de första svaga förbättringssymtomen uppträda, men vid en granskning av konjunkturförloppet efteråt, sedan förbättringen visat sig vara av bestående karaktär, måste den anses vara mindre väl på sin plats.

Ett anmärkningsvärt förhållande i Kjellströms arbete är, att han begagnar sig av arbetslöshetssiffrorna såsom konjunkturbarometer. Härigenom kommer han att konstatera, att den allmänna ekonomiska förbättring, som gjort sig märkbar under *andra* kvartalet

Litteratur

1933, blev väsentligt mera utpräglad under de följande månaderna trots de pågående strejkerna. Att kriteriet icke är det lämpligaste, torde väl numera vara tämligen allmänt erkänt. Sålunda framhåller t. ex. Fisher i sitt nyss citerade arbete, att det alltid föreligger ett tidsintervall på åtskilliga månader mellan förändringar i prisnivån och dessas återverkningar på arbetsmarknaden.

Försöken att precisera tidpunkten för konjunkturomslaget ha naturligen i och för sig intet annat intresse än såsom utgångspunkt för en undersökning av uppsvingets orsaker.

I många fall ha de utländska bedömarna påtagligen bemödat sig att redovisa de olika faktorer, som härvid äro att beakta. I regel fästes sålunda uppmärksamheten på den svenska penningpolitiken, handels- och betalningsbalansernas förbättring, finanspolitiken och de allmänna arbetena liksom slutligen också på den så småningom återupplivade investeringsverksamheten från de enskilda företagens sida. Mindre allmänt beaktad är däremot jordbrukshjälpen och de goda skördarna. I fråga om avvägningen av de olika faktorernas betydelse divergera däremot högeligen de skilda åsikterna.

Att vid en sådan bedömning subjektiva faktorer av förut antydd beskaffenhet spela en mycket väsentlig roll, faller av sig självt. Ett belysande exempel härpå erbjuder en diskussion mellan Kjellström och Irving Fisher angående den svenska *penningpolitikens* betydelse. Kjellström sammanfattar i sitt (på nyåret 1934 utgivna) arbete resultatet av denna i följande fyra punkter: 1) deflationsprocessen hade hejdats; 2) inflationsfaran hade avvärjts; 3) kronans inre köpkraft hade på ett tillfredsställande sätt upprätthållits; 4) den åsyftade successiva stegringen av grosshandelspriserna hade ännu icke inträtt. Kjellström drar ur sina undersökningar slutsatserna, att den svenska riksbankens penningpolitik icke visat sig vara ett lämpligt medel för att lösgöra vårt land ur depressionens grepp, men att den däremot lyckats förhindra en ytterligare skärpning av det ekonomiska läget och sålunda haft profylaktisk betydelse.

Det är rätt roande att se, hur Irving Fisher i »Stable Money» replikerar härpå helt enkelt genom att uttrycka sin odelade tillfredsställelse med vad som uppnåtts, vilket han finner vara nästan allt, som den mest hängivne anhängare av stabiliseringstanken kan önska sig; härtill bör emellertid anmärkas, att Fishers bok utkom c:a åtta månader efter Kjellströms och vid en tidpunkt, då även det fjärde ledet i det svenska valutaprogrammet, en successiv mindre höjning av grosshandelspriserna, begynt att förverkligas. Och i polemik mot Rufus S. Tucker bestrider Fisher bestämt dennes (i »Barron's» den 19 juni 1933 förfäktade) uppfattning, att »det finns starka skäl antaga, att Sverige är ett av de tre eller fyra länder, som lidit hårdast under de senaste aderton månaderna, och lika starka skäl att tro, att försöket att behärska valutan har ökat svårigheterna». — »Det förhåller sig på rakt motsatt sätt», utropar Fisher, och hänvisar härvid till uttalanden och statistiska serier i bl. a. Ekonomisk Översikt och Nationernas förbunds Monthly Bulletin.

Brinley Thomas åter synes vid sin behandling av penningpolitiken sträva att föra diskussionen över på ett plan, där en allsidigare överblick står att vinna. Han uttalar sig gillande om 1931 års devalvering och framhåller, att en restriktiv politik, liknande den Brüningsska i Tyskland 1931—32 med all sannolikhet skulle i Sverige ha påskyndat en förödande deflationsprocess. Han uppehåller sig också vid riksbankens senare åtgärder under åren 1933 och 1934 och anser, att dessa voro ett viktigt led för befrämjandet av återhämtningen, framför allt såsom en nödvändig betingelse för andra, direkt konjunkturstimulerande faktorer. Thomas' ståndpunkt förefaller här att nära ansluta sig till Ohlins uppfattning.

I en mycket instruktiv artikel i Vierteljahrshefte für Konjunkturforschung 1934, sid. 262 ff. framhålles, att en viktig förutsättning för konjunkturuppsvinget i Sverige var övergivandet av guldmyntfoten i september 1931. Det gynnsamma inflytandet av kronans nedskrivning motverkades emellertid, enligt vad den tyske författaren framhåller, till en början av åtskilliga depressiva faktorer, vilka redovisas på följande sätt:

»Sveriges viktigaste konkurrenter, nämligen Finland och Norge, läto samtidigt sina valutor sjunka. Vidare motverkades en stegring av den svenska exporten av de tilltagande hindren för den internationella handeln och den av kreditkrisen orsakade starka tillbakagången av investeringarna i så gott som alla industriländer. Sverige träffades särskilt hårt härav, enär detta land framför allt exporterar kapitalvaror såsom trä och träprodukter, järnmalm och specialmaskiner. Härtill kom den kännbara ryska trädumpingen.»

Påpekandet synes på ett tillfredsställande sätt förklara den »lucka» i konjunkturförloppet, som öppnar sig mellan devalveringen och de första påtagliga uppsvingstecknen. Ohlin vill däremot söka förklaringen till samma fenomen i det psykologiska förhållandet, att de svenska exportörerna till en början icke vågade antaga att de höga noteringarna för ett flertal viktiga utlandsvalutor skulle bli varaktiga och därför drogo sig för att omedelbart söka utvidga sina avsättningsområden. Teorien är onekligen intressant och har säkerligen ett visst fog för sig.

Schwob anmäler, såsom redan antytts, en mot Ohlins och Thomas' mening avvikande åsikt och i likhet med det tyska konjunkturforskningsinstitutet är han böjd att tillmäta devalveringsbeslutet en mera omedelbar och direkt effekt än Ohlin och Thomas synas vilja tilldela detsamma. Vid ett närmare betraktande av Schwobs teori för återhämtningen har man emellertid svårt att finna, att motsättningen mellan honom och de två nämnda ekonomerna är så stor, som Schwob uppenbarligen själv anser. Den stora meningsskiljaktigheten ligger, som längre fram skall visas, på ett helt annat plan, nämligen i fråga om de allmänna arbetenas betydelse. Penningpolitiken uppfattas däremot i realiteten även av Schwob huvudsakligen som en förutsättning för inträdet av vissa konjunkturlyftande faktorer.

Litteratur

Bland dessa intar *handels- och betalningsbalansernas förbättring* åtminstone ett gott stycke in på 1934 en obestridlig förstarangsplats. Av största intresse är Schwobs syn på Kreugerkraschens betydelse för saneringen av den svenska betalningsbalansen: genom koncernens sammanbrott befriades det svenska folkhushållet från fullgörandet av avsevärda räntebetalningar och aktieutdelningar till utlandet. Man kan, säger författaren, rent av våga det paradoxala påståendet, att Kreugerkraschen på sätt och vis blev till gagn för vårt land. Antagandet kan icke utan vidare tillbakavisas, och Schwob är för övrigt ingalunda ensam om det; åtminstone har den, som skriver detta, funnit en liknande uppfattning i samtal med franska ekonomer företrädd.

De mest omstridda faktorerna i den svenska konjunkturutvecklingen utgöras som bekant av *finanspolitiken och de offentliga arbetena*. Vad den förra beträffar, synes det vara ett hos de utländska författarna genomgående drag, att de utan vidare godtagit uppgifterna om den socialdemokratiska finanspolitikens högtidliga kröning genom framläggandet av stabiliserade budgeter såväl för 1935/36 som för 1936/37. Det finns anledning att häremot erinra om att 1935/36 års budget balanserades genom att den tillfördes tillfälliga inkomster på 21,5 miljoner kronor, åstadkomna genom en bottenskrapning av vissa fonder jämte därtill ytterligare en liknande engångstransaktion. Och framförallt kvarstå ännu alla direkta och indirekta skatter, som pålades under krisen och då förutsattes skola avvecklas vid konjunkturförbättring.

Vid bedömandet av de allmänna arbetenas betydelse faller det förhållandet genast i ögonen, att den socialdemokratiska regeringens linje med beredskapsarbeten i öppna marknaden icke kan betraktas som en medverkande orsak till själva konjunkturomslaget, enär detta ju inträffade någon gång under 1933, sannolikt redan på nyåret, medan de allmänna arbetena började komma igång i större skala först efter byggnadskonfliktens avblåsning i februari 1934. Detta faktum har ock noterats av flertalet av de här ifrågavarande författarna. Man är emellertid i gengäld så mycket angelägnare att betona dessa arbetens betydelse för den ytterligare, starkt markerade förbättring, som inträffat efter nämnda tid. Den ende, som ställer sig verkligt kritisk mot denna uppfattning, är Schwob, som i sin avhandling söker ställa investeringarna i de allmänna arbetena i belysning av det totala svenska folkhushållet. Han påpekar härvid, att de årliga investeringarna för de allmänna arbetena under 1933 och 1934, eller c:a 250 miljoner kronor per år, icke motsvarar mer än cirka 40 kronor per inbyggare, samt sluter härav, att denna form av statsingripande icke kan ha haft någon märkligare betydelse i konjunkturförbättring.

Desto mer kan herr Möller emellertid glädja sig åt de erkännanden, som med stor frikostighet skänkas honom och hans allmänna arbeten av en sådan auktoritet, som direktören för internationella arbetsbyrån i Genève i dennes årsrapport för 1934, vilken herr Möller

f. ö. skyndat sig att utgiva i svensk översättning bland Statens Offentliga Utredningar (1935: 51). Det tråkiga är emellertid, att mr. Butler för det första icke uppvisat kausalsammanhanget mellan den kraftiga nedgången i arbetslöshetssiffrorna å ena sidan och de under budgetåret 1933/34 i försvinnande liten skala bedrivna beredskapsarbetena å den andra sidan; för det andra har han gjort sig skyldig till en del missförstånd i fråga om anslagsposterna och uppenbarligen tolkat vissa siffror, som avse av riksdagen anvisade medel, som om de vore utbetalda. Skillnaden blir avsevärd, när ju anslagen i flertalet fall ingalunda visat sig komma till användning, så snart som beräknats, utan först långt senare — för övrigt i ett starkt förbättrat konjunkturläge, varigenom dessa arbeten helt enkelt tendera att bli permanenta.

En sak kan även i de utländska undersökningarna av den svenska krispolitiken anses vara tämligen oomstridd och till full evidens fastslagen, nämligen att själva konjunkturuomslaget inträffade oberoende av de speciellt socialdemokratiska åtgärderna. Att dessa senare och framför allt de allmänna arbetena däremot sannolikt haft en icke oväsentlig inverkan på gestaltningen av de två sista årens inhemska högkonjunktur, måste likaledes anses styrkt. En helt annan fråga är emellertid, huruvida denna uppskrivning av högkonjunkturen får anses vara till gagn för landet eller ej. Detta kan emellertid icke i närvarande stund avgöras, utan bedömningen därav måste anstå, till dess att frukterna av denna politik hunnit till fullo utmognas.

En i ögonen fallande sak är vidare, att intresset för de penningpolitiska problemen under de sista åren trängts i bakgrunden och fått ge plats åt framför allt de med finans- och arbetslöshetspolitiken sammanhängande problemen. Om den svenska penningpolitiken under krisen har inom landet rått en sällspord enighet, dess verkningar uppfattas allmänt såsom gynnsamma, och i överensstämmelse med ordstävets har hälsan tigit still. Under de senaste veckorna har emellertid intresset åter begynt att kretsa kring detta problem. Detta får icke uteslutande uppfattas såsom en blott reflexverkan av det gamla guldblockets sönderfallande, ehuru redan denna omständighet i och för sig — såsom bl. a. med fog framhålls i slutorden i Brinley Thomas' bok — kan ge upphov till vissa bekymmer för den svenska ekonomien och enkannerligen för vår export. Till den uppmärksamhet, som börjat ägnas valutafrågan, ha nämligen framför allt bidragit mera interna orsaker. Den fortsatta rikliga betalningsmedelsförsörjningen, som redan nu tangerar krigsårens högvattensmärke, är en företeelse som icke kan undgå att väcka betänkligheter. Den reflexionen ligger nära till hands, att en penningpolitik, som syftade till att befrämja näringslivets återhämtning från en förlamande depressionsprocess och vilken av allt att döma på ett förtjänstfullt sätt också fyllt denna sin uppgift, icke utan vidare kan anses vara den lämpligaste även i en utpräglad högkonjunktur sådan som den

Litteratur

närvarande. Tiden är alltså otvivelaktigt mogen för en omprövning av målen för vår valutapolitik.

En viktig uppgift, vilken i själva verket för var dag som går framträder som alltmer trängande, måste därvid bliva att söka åstadkomma en rationell bedömning och avvägning av exportindustriens och hemmamarknadens intressen och behov. Den politik, riksbanken f. n. följer, synes av allt att döma alltför ensidigt beakta de förra. Av hänsyn till exporten hålles i själva verket en pundkurs, som innebär en påtaglig undervärdering av den svenska kronan. Ingen vill bestrida, att ett befrämjande av den svenska industriens avsättningsmöjligheter på världsmarknaden även i goda tider måste anses såsom ett viktigt svenskt intresse. Men behöver denna uppmuntran i närvarande stund nödvändigtvis ta sig formen av en sådan exportpremie, som en undervärdering av den inhemska valutan utgör? Kan det icke snarast anses troligt, att vår exportindustri under de år, som nu förflutit efter krisens utbrott, haft goda möjligheter att genom rationaliseringsåtgärder förbilliga sina produktionskostnader och att den också begagnat dessa möjligheter?

På den inhemska marknaden åter, har såsom antytts, riksbankens valutauppköp föranlett en riklig penningtillgång och därmed följande kreditlättnader, vilka blott alltför lätt i närvarande stund kunna leda till icke önskvärda överkapitaliseringar, liksom faran för en inflatorisk uppskrivning av den allmänna prisnivån icke längre kan utan vidare avvisas.

En betydande del av de av riksbanken utsläppta sedlarna synes å andra sidan stanna i bankernas kassor. Härigenom liksom i följd av affärsbankernas stora tillgodohavanden på giroräkningar i riksbanken blir denna senare med all sannolikhet urständssatt att enbart genom diskonthöjningar omedelbart hejda en ev. konstaterad inflationsprocess. *Erik Lindahl* har i en synnerligen instruktiv artikel i *Weltwirtschaftliches Archiv* nr 1/1936 berört denna fråga liksom ytterligare ett par andra tekniska ofullkomligheter i den svenska valutapolitiken. Under sådana förhållanden synes det uppenbart, att en diskussion av denna politik icke kan gå förbi heller de penningpolitiska *medlen*.

Det har icke minst från utlandets sida sagts många erkännssamma ord om den svenska penningpolitiken och dess handhavande. Vi få ej därav förledas till att tro, att behärskningen av den svenska valutan är en uppgift, som vår riksbanksledning slutgiltigt löst. Det kan, som *Lindahl* i sin till eftertanke manande uppsats också framhållit, mycket väl tänkas, att det förmånliga läge vi i detta hänseende intaga och som vi uppfatta som resultatet av målmedvetna och rationella överväganden, i själva verket i stor utsträckning visar sig vara en följd av samverkande gynnsamma tillfälligheter. Det kan med andra ord hända, att i mytbildningen kring det svenska uppsvinget talet om den skickliga valutapolitiken till sist kommer att framstå som den icke minsta myten av alla.

R. O.